

Gemeentelijk bureau voor Beroepskeuze werd Nederlandse Stichting voor Psychotechniek

In 2025 is het honderd jaar geleden dat in het Utrechtse stadhuis het Gemeentelijk bureau voor Beroepskeuze begon. Hieruit ontstond de Nederlandse Stichting voor Psychotechniek (NSvP). De term psychotechniek staat voor toegepaste psychologie in het bedrijfsleven. Kenmerkend voor de betrokken personen was de combinatie van idealisme en professionaliteit bij de ontwikkeling van talent. Tot nu toe onderbelicht bleef de toonaangevende rol die Marie Anne Tellegen speelde bij de oprichting en realisatie van het beroepskeuzebureau. Zij werd later bekend als de verzetsheld(in) dr. Max.

Alex Bunjes was onder meer adviseur bij de Nederlandse Stichting voor Psychotechniek, directeur van Adviesbureau Psychotechniek en bestuursvoorzitter van het innovatiefonds NSvP.

Aandacht voor beroepskeuze ontstond eind 19e eeuw als reactie op de industriële revolutie, de veranderende arbeidsmarkt en de hoge werkloosheid.¹ Door armoede en lage lonen werden kinderen uit arbeidersgezinnen vaak zo snel mogelijk aan het werk gezet, zonder oog voor hun talenten of toekomstperspectieven. Veel kinderen kwamen in een beroep terecht dat niet bij

hen paste, wat bijdroeg aan maatschappelijke problemen als armoede, werkloosheid en pauperisme. Lokale arbeidsbeurzen speelden een belangrijke rol bij arbeidsbemiddeling en werkloosheidsbestrijding. Zij gaven daarbij ook advies over beroepskeuze. Als eerste in Nederland werd in 1909 het Haags Bureau voor Vakopleiding en Beroepskeuze opgericht.² In 1912 pleitte de Delftse hoogleraar Isaäc Pieter de Vooys voor meer begeleiding bij de beroepskeuze van arbeiderskinderen. Hun toekomst moest niet worden overgelaten aan het toeval of eigenbelang van

ouders en werkgevers.³ Toen in Utrecht de Gemeentelijke Arbeidsbeurs het college van B&W in 1913 adviseerde om ook een consultatiebureau voor beroepskeuze op te richten, bleek de Maatschappelijke Commissie nog niet overtuigd van het nut van gemeentelijke bemoeienis. In de jaren twintig kwamen er echter signalen vanuit de Utrechtse samenleving, zoals vakorganisaties en scholen. In de begroting voor 1923 werd een post opgenomen om de oprichting van een gemeentelijk bureau voor beroepskeuze te onderzoeken.

Oprichting gemeentelijk bureau

Marie Anne Tellegen, een jonge juriste bij de afdeling Maatschappelijke Aangelegenheden en Statistiek, deed het onderzoek en stelde voor het college een voorstel op om een bureau voor beroepskeuze te beginnen. In februari 1923 werd het voorstel aangenomen.⁴ De gemeenteraad stelde een jaarlijks budget van maximaal 7.000 gulden beschikbaar. In mei werd in een verordening vastgelegd dat 'een gemeentelijk bureau voor beroepskeuze zal worden gesticht tot aanmoediging en aanvulling van het particulier initiatief en dat de particuliere bureaus voor beroepskeuze een vertegenwoordiging hebben in het gemeentelijk bureau'.⁵ In juli 1924 plaatste de gemeente een adver-

...het zij nu vermeldt het een en ander om de organisatie van de beroepskeuze onder uw aan en omkent de vormen van organisatie, zoals die in binnen- en buitenland bestaan, onder de aandacht van Uw College brengen.

tentie voor de functie van directeur. In de tussentijd bezocht een delegatie verschillende steden met een eigen beroepskeuzebureau. In Amsterdam zal men wellicht David van Lennep, een afgestudeerd theoloog met psychopathologie als bijvak, zijn tegengekomen; hij werkte daar als vrijwillig bij het Gemeentelijk Bureau voor Beroepskeuze. Of hij zelf in Utrecht gesolli-

citeerd heeft, is niet bekend. Op 5 november 1924 vermeldde het *Utrechtsch Nieuwsblad* in ieder geval dat jhr. D.J. van Lennep benoemd werd tot directeur. Een brief naar burgemeester en wethouders met het verzoek om een schrijfmachine te mogen aanschaffen, was een van zijn eerste acties. De goedkeuring met vier handtekeningen eronder volgde enkele dagen later.

▲ Fragment uit de nota aan B&W van Marie Anne Tellegen over de oprichting van een beroepskeuzebureau, 1923.

HET UTRECHTS ARCHIEF

◀ Hendrik van der Vlist (links) op zolder aan de Wittevrouwenkade tijdens een draadbuigtest, die werd gebruikt om ruimtelijk inzicht te beoordelen.

BOUDEWIJN VAN DER VLIST / OOGINALINBEELD.NL

◀ Marie Anne Tellegen tussen andere gemeentelijke afdelingschefs, 1934. HET UTRECHTS ARCHIEF

Ondersteund door zijn directe chef Marie Anne Tellegen bouwde Van Lennep het bureau op. Zij hielp hem op weg binnen het stadhuis en leerde hem omgaan met de bureaucratie. Hun samenwerking was intensief en vruchtbaar. Van Lennep kreeg een kamer in het stadhuis en het bureau werd uitgebreid beschreven in de lokale media.⁶ Voor de administratieve werkzaamheden vroeg Van Lennep om een medewerker op het niveau van tweede klerk. In januari 1925 werd Hendrik van der Vlist op die post aangesteld, de latere wethouder van onderwijs. De jonge Van der Vlist bleek even bevlogen als Van Lennep.

Beroepskeuze en psychotechniek

Op maandag 16 februari 1925 opende het bureau zijn deuren voor het publiek. Al snel stroomden de adviesvragers toe. De beschikbare tijd ging op aan gesprekken met ouders, kinderen en onderwijzend personeel. Het bezoekersaantal groeide gestaag, waardoor de ruimte in het stadhuis te klein werd. Het bureau verhuisde naar Wittevrouwensingel 89, waar onder meer een donkere kamer werd ingericht voor Van Lenneps fysiognomisch foto-onderzoek. Naast fysiognomie (gelaatskunde) werden grafologie (handschriftkunde) en astrologie gebruikt bij de beoordeling van de persoonlijkheid. Ook werden psychotechnische testen ontwikkeld. De term psychotechniek was in 1903 geïntroduceerd door de Duitser William Stern, die daarmee de toegepaste psychologie in brede zin bedoelde. Harvard-hoogleraar Hugo Münsterberg spitste het begrip toe op de toegepaste psychologie in

